

УДК 378.147:371.261

О. І. Башкір

МІСЦЕ ПОРТФОЛІО В СИСТЕМІ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

© Башкір О. І., 2015

<http://orcid.org/0000-0001-5237-9778>

У статті на основі аналізу педагогічної літератури з'ясовано, що за умови збільшення обсягу навчального матеріалу, що виноситься студентам на самостійне опрацювання, необхідне впровадження нових способів контролю навчально-пізнавальної діяльності, одним із яких є технологія укладання портфоліо, котра ототожнюється з накопичувальною системою навчальних досягнень, підсилює ефективність і комплексність оцінювання, дозволяє отримати якісну динаміку результатів пізнавальної діяльності.

Робота над портфоліо стимулює студентів до самостійних висновків про потребу опанування раціональними прийомами навчальної праці і тим самим спонукає їх до самостійної роботи; формує в них уміння старанно працювати і наполегливо домагатися мети; виховує почуття обов'язку і підвищує відповідальність за власну навчальну діяльність; зміцнює впевненість у своїх силах, дає моральне задоволення і стимулює до подальшої пізнавальної діяльності.

Ключові слова: портфоліо, контроль, оцінювання, самостійна робота, майбутній учитель, старанність, активність.

Башкір О.І. Место портфолио в системе контроля знаний студентов.

В статье на основании анализа научно-педагогической литературы выяснено, что при условии увеличения объема учебного материала, который выносится студентам на самостоятельное изучение, необходимо внедрение новых способов контроля учебно-познавательной деятельности. Одним с таких способов есть технология разработки портфолио, которая отождествляется с накопительной системой учебных достижений, усиливает эффективность и комплексность оценивания, дает возможность получить качественную динамику результатов познавательной деятельности.

Работа над портфолио стимулирует студентов к самостоятельным выводам о потребности овладеть рациональными приемами обучения и, тем самым, подталкивает их к самостоятельной работе; формирует в них умение старательно работать и стремительно достигать цели; воспитывает чувство долга и повышает ответственность за собственную учебную деятельность; укрепляет уверенность у своих силах, обеспечивает моральное удовольствие и стимулирует к последующей познавательной деятельности.

Ключевые слова: портфолио, контроль, оценивание, самостоятельная работа, будущий учитель, старательность, активность.

Bashkir O. The place of a portfolio in the system of students' knowledge control.

In the article on the basis of the scientific and pedagogical literature the necessity of implementation of the new ways of the control of educational and cognitive activity in the case of increasing teaching material for students' self-study is ascertained. One of the ways is a technique of the creating a portfolio that is identified with the accumulative system of educational achievements. It increases efficiency and complexity of assessment, allows to get qualitative dynamics of the results of cognitive activity.

A portfolio, as a way of fixing and accumulation of materials that demonstrate the professional level of a future teacher and his/her activity in different fields, is collaboration both of a lecturer and a student. A teacher is expected to make constant assessment, recommendations and remarks. A future specialist is supposed to make the timely processing of educational and cognitive material, to be responsible, diligent and to follow own progress, professional growth and development.

The work on a portfolio stimulates students to come to independent conclusions about the necessity to acquire efficient ways of educational work and thereby it encourages self-study; it cultivates the skill to work diligently and to reach the goal persistently; it fosters the sense of duty and increases responsibility for own educational activity; it reinforces self-reliance, gives satisfaction and stimulates future cognitive activity.

Key words: portfolio, control, assessment, self-study, prospective teacher, diligence, activity.

Постановка проблеми. Вирішення проблеми підвищення якості підготовки майбутнього фахівця на сучасному етапі вимагає значного поліпшення контролю навчальної роботи студентів як важливого засобу підготовки спеціалістів, адже правильна його організація сприяє активізації навчального процесу, суттєво підвищує його ефективність, дозволяє здійснювати необхідну корекцію в постановці викладання і, в цілому, реалізовувати процес управління навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх учителів.

Навчання у вищій школі – це багатогранний процес, котрий складається з багатьох взаємопов'язаних елементів, серед яких важливе місце займає система оцінювання знань, умінь, навичок студентів, адже контроль – необхідна складова фахової підготовки майбутнього спеціаліста: від його постановки

залежить навчальна дисципліна, ставлення до навчання, до домашньої та самостійної роботи, наукового пошуку, формування інтересу до конкретної дисципліни, а також таких важливих якостей студента, як відповідальність, активність, ініціативність, творчість, старанність.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Виявленням особливостей протікання контролю займалися Н.Т. Тверезовська, Т.О. Дмитренко, В.М. Гриньова, Л.В. Шаповал, О.М. Василенко; формуванню активності школярів та студентів у процесі контрольної діяльності приділяли увагу В.І. Лозова, Л.М. Калашнікова, Г.М. Ярмоленко, Л.В. Туріщева, О.В. Попова. Питанню організації контролю за самостійною роботою студентів присвятили свої роботи О.В. Рогова, В.П. Яковенко, Л.С. Рибалко, Л.В. Дяченко, О.В. Костікова та інші. Однак способи контролю і перевірки самостійної роботи майбутніх учителів не достатньо досліджені, що зумовило **мету статті**: з'ясувати місце портфоліо в процесі контролю за самостійною роботою студентів.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні особливо гостро постає проблема оцінювання навчальних досягнень студентів з тем, які виносяться на самостійне опрацювання. За браком годин аудиторної роботи ледве доля програмного матеріалу лягає на плечі самого студента. Визначити об'єктивно рівень оволодіння людиною знаннями й способами діяльності стає набагато складніше. Постає вимога більше і якісніше здійснювати контроль, а крім того формувати в студента почуття відповідальності за власний професійний зріст.

Від вибору способів контролю залежить ефективність навчання і рівень освіти в цілому. Перед тим як обирати той чи інший спосіб необхідно дати відповідь на низку питань: Чи є наявні способи контролю найкращими для оцінювання навчальних результатів? Наскільки добре контроль випробовує студентські досягнення? Чи розуміють студенти цілі навчання і методи контролю? Чи поціновує такий контроль саме вагомі досягнення? Чи є стратегії оцінювання справедливими для всіх студентів? Як слід представляти дані, одержані під час контролю? Хто матиме доступ до них? Як їх сповіщатимуть і кому? [2].

Пошуки в напрямку вдосконалення системи контролю ведуться постійно: у практику вищої школи вводяться нові системи оцінювання, форми та методи реалізації контролю. Одним із нових підходів в оцінюванні самостійної роботи

студентів є впровадження накопичувальної системи навчальних досягнень. Така система отримала назву *портфоліо*. Ця інновація підсилює комплексність оцінки (збільшує кількість оцінних параметрів), дозволяє отримати характеристику динаміки результатів навчання. Технологія укладання портфоліо базується на особистому педагогічному досвіді викладачів, аналізі ними досвіду колег і попередників і, звичайно, на вивченні багатого досвіду традицій минулого (творчості видатних педагогів, дидактів, методистів і психологів) та сучасного ведення контролю в провідних вузах України та світу.

У перекладі з англійської портфоліо – «папка, справа, посада»; з італійської – «папка з документами», «папка спеціаліста»; з французької – «викладати», «формулювати», «нести», а також «аркуш», «сторінка» або «досьє», «зібрання досягнень». Однозначного визначення терміну портфоліо не існує, однак у науково-педагогічній літературі [3; 4; 5; 6] простежується, що портфоліо це:

- спосіб фіксування, накопичення та оцінювання індивідуальних досягнень за певний період навчання;
- систематичне та спеціально організоване збирання доказів, що учитель і учень використовують для моніторингу знань, навичок і взаємин учня з однолітками;
- візитна картка, тобто сукупність відомостей про людину, організацію, досьє, тобто сукупність документів, зразків робіт, фотографій, що дають уявлення про пропоновані можливості, послуги фірми чи спеціаліста;
- представлення у фактах педагогічних якостей і досягнень, що включає спектр документів, які формують уявлення про специфіку підходу і ступінь ефективності професійної роботи;
- візитка, що містить певні анкетні дані, інформацію про підвищення кваліфікації, досягнення, педагогічні технології і методи, що їх використовує вчитель, творчі роботи й методичні матеріали, відгуки про його роботу і публікації;
- індивідуальна папка, у якій зафіксовані особисті професійні досягнення в освітній діяльності, результати навчання, виховання і розвитку;
- спосіб фіксування й накопичення матеріалів, що демонструють рівень професійної підготовки майбутнього вчителя та його активності в

різноманітних видах діяльності, уміння вирішувати завдання навчально-методичного характеру.

На основі аналізу визначень можна стверджувати, що портфоліо доповнює традиційні засоби оцінювання, націлені, як правило, на перевірку репродуктивного рівня засвоєння матеріалу, фактологічних, алгоритмічних знань; у процесі укладання портфоліо студент є активним учасником процесу оцінювання, яке спрямоване на відстеження прогресу в навчанні та результатів навчально-пізнавальної діяльності, докладених зусиль. Портфоліо дозволяє враховувати найрізноманітніші результати активності студента: навчальні, наукові, організаторські, творчі, соціальні, комунікативні. Метою портфоліо є накопичення досягнень, відстеження прогресу професійної підготовки, представлення діяльності і фахового розвитку за окремий часовий відрізок.

Самоконтроль, самооцінка та корекція, які виникають під час підготовки портфоліо, посідають особливе місце в організації навчально-виховного процесу. Це дає викладачеві підґрунтя для індивідуального підходу, який сприяє зростанню якісних навчальних показників. На всіх етапах роботи над портфоліо необхідно використовувати різні види допомоги (вказівки, що і як слід виконувати, на який зразок варто орієнтуватися і як його найуспішніше досягти тощо), які спрямовані на самостійність, оригінальність, різноманітність варіацій. Згідно цього робота над портфоліо дає можливість викладачеві не лише контролювати процес навчання, а й використовувати різні види стимулюючої допомоги («питання-роздуми», «питання-сумніви», стимулювання впевненості, показ зразка, демонстрація роботи одногрупника тощо).

Серед основних завдань, які виконує портфоліо, безумовне підвищення мотивації на успіх, підвищення самооцінки; розвиток навичок рефлексивної та оцінної діяльності (рефлексія як схильність до аналізу своїх переживань, міркування про свій внутрішній стан); формування вмінь учитися (ставити мету, планувати й організовувати власну навчальну діяльність); створення додаткових передумов і можливостей для успішного професійного росту; аналіз та узагальнення своєї роботи; відображення динаміки власного професійного росту; представлення досвіду своєї навчально-пізнавальної роботи найбільш повно й ефективно.

Робота над портфоліо підводить майбутніх учителів до самостійних висновків про потребу опанування раціональними прийомами навчальної праці і тим самим спонукає їх до усвідомленої самостійної роботи; формує в студентів уміння старанно працювати й наполегливо домагатися мети; виховує почуття обов'язку й підвищує відповідальність студентів за свою навчальну діяльність; зміцнює впевненість у своїх силах, дає моральне задоволення і стимулює до подальшої активної діяльності.

Оцінюванню старанності студента і відповідальності за результат навчання приділяють замало уваги. Необхідно змінювати освіту з рівня «що ми знаємо» на рівень «як ми знаємо»: розробляти технології контролю відповідно до вибору й окреслення очікуваних результатів навчання, а не як заключний етап процесу планування. Сучасне оцінювання за технологією укладання портфоліо не зводиться тільки до виявлення недоліків, прогалин, а розглядається як критичний аналіз освітнього процесу для визначення напрямків його вдосконалення. Тут усе здійснюється послідовно: мета навчання – процес – результат – наступна мета? Оскільки оцінювання – це не фіксація результатів, а рубіж, за яким іде новий виток розвитку, підвищення якості освіти [3].

Зрушення парадигми до планування, спрямованого на результати студентів, потребує розробки стандартів студентських досягнень на самісінькому початку навчального процесу, а не в його кінці. Якщо студенти знатимуть крім обсягу знань, яким вони повинні будуть оволодіти, ще й стандарти старанності й поведінки, що визначають результат, – вони матимуть значно кращу можливість здобувати освіту [2, с. 171].

Існує три типи стандартів. Студентів можна порівнювати одного з одним. Безперечно, більшість людей, говорячи про стандарти, мають на увазі саме те. Вони припускають, що освіта є такими собі перегонами, де виживає найспритніший. На жаль, чимало студентів залишаються на стартовому бар'єрі, оскільки не годні змагатися.

Старанність майбутнього фахівця також можна зіставляти з наперед визначеними критеріями. Цей підхід є значно демократичнішим – він припускає, що навчатися можуть геть усі студенти – треба лише дати їм досить часу і допомогти.

Третій підхід полягає в оцінюванні студентського поступу. Він потребує атестації на початку навчання, а також поцінування прогресу студента через деякий час. Такий підхід дещо складніший для реалізації. Кожне із зазначених визначень постає доречним за певних умов, основне завдання – вирішити, який саме стандарт є прийнятнішим з погляду моралі.

Луїза Столл наголошує на вартісній методиці атестації старанності студента [2, с. 172]. Такі традиційні методи контролю, як множинний вибір, метод «правильно-неправильно», заповнення пропусків, є доречними, якщо мають на меті порівняти знання у відносно швидкий і надійний спосіб. Письмові запитання вимагають, аби студенти застосовували навички мислення і висловлювалися переконливо та зв'язно, а усні питання та співбесіди зі студентами є корисними для оцінювання усвідомленості процесу учіння. Проте атестування старанності набуває неабиякої підтримки як вартісна методика, бо воно має потенційні можливості оцінювати здатність майбутнього фахівця застосовувати власні знання і розуміння.

Оцінювання старанності не є новим явищем в практичній педагогіці. Учителі музики, зображувального мистецтва, фізичної культури та праці завжди використовували його як основу оцінювання. Цікаво, що ці предмети перебували на узбіччі навчального процесу. В останні роки викладачі інших предметів почали розробляти цікаві способи визначення властивої їхнім учням здатності демонструвати розуміння через застосування вивченого. Такі прийоми, як усні журнали, незалежні дослідні проекти, публічні покази досягнень, теки й табелі успішності, а також портфоліо – подають широкі зразки успіхів студентів із плином часу, і саме за їх допомогою можна оцінити чимало досягнень будь-якого школяра.

Портфоліо дає можливість викладачам у будь який нефіксований час вести постійний контроль за навчально-пізнавальною діяльністю студентів, а майбутнім учителям, у свою чергу, – здійснювати самоконтроль, що «дозволяє ліквідувати можливі прогалини у знаннях» [1, с. 37]; зрозуміти, яких успіхів вони досягли під час самостійного засвоєння знань, виявити недоліки. Контроль за роботою над портфоліо передбачає вияв рівня усвідомленості знань, умінь застосовувати їх в практичних ситуаціях, пошуку поширення та поглиблення знань, здійснення самостійного переносу раніше засвоєних знань і вмінь у нову ситуацію, виділення нової проблеми в новій ситуації або нової

функції об'єкта, виділення альтернативних варіантів вирішення проблем, комбінування раніше відомих способів у нові тощо.

Висновки. Таким чином, встановлено, що портфоліо, як альтернативна форма оцінювання професійного росту і його результативності, всебічно демонструє не тільки стійкі й тривалі навчальні результати студентів, але й зусилля, докладені для їх досягнення, компенсуючи при цьому ефект випадкового успіху або неуспіху в процесі реалізації контролю за навчально-пізнавальною діяльністю майбутнього вчителя.

Література

1. Калашнікова Л. М. Формування активності школярів у процесі контролю їх навчально-пізнавальної діяльності. // контроль навчально-пізнавальної діяльності школярів і студентів: збірник наукових праць / за редакцією В. І. Лозової. – Харків : ХДПУ, 1997. – С. 37.

2. Луїза Столл, Дін Фінк. Нова парадигма навчання / переклад з англ. Наталки Бордукової. – Х. : Наукове видавництво «Акта», 2005. – С. 172

3. Основи педагогічного оцінювання : [навчально-методичний посібник] / Т. М. Канівець. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. – 102 с.

4. Портфоліо вчителя // <http://vchytel.info/portfolio-vchytelya/>

5. Портфоліо учня. <http://vchytel.info/portfolio-uchnya/>

6. Світліт: портал учителів світової літератури // <http://svitlit.ipko.kubg.edu.ua/?p=327>